

CONSIDERAȚII ASUPRA POPULĂRII TERITORIULUI RURAL ȘI ORIGINII LOCUIȚORILOR SUBCARPAȚILOR DINTRE BISTRIȚA ȘI TROTUȘ

Simona PETRARIU

Cuvinte cheie: populare, așezări rurale, evenimente istorice, transilvăneni.

Key words: population, rural settlements, historical events, Transilvanian people.

Considerations on the population in the rural area and on the origin of the inhabitants in the Sub-Carpathian Region between the rivers Bistrița and Trotuș. The historical events in Transilvania have played an important part in the population of certain Sub-Carpathian areas in Moldova. The facilities the new corners form beyond the mountains obtained made people settle in these places. Many family names of the people living now in the Sub-Carpathian villages testify this thing. The majority of the new corners raised sheep in the Brașov, Sibiu and Hațeg regions.

Depresiunile subcarpatice de la poalele Carpaților Orientali, ca de altfel toate depresiunile subcarpatice, au reprezentat, prin poziția geografică și varietatea condițiilor naturale, vetre favorabile de populare din cele mai vechi timpuri. Dovada acestui fapt sunt descoperirile arheologice, ce au adus la lumină urme de cultură materială ale înaintașilor pentru toate epocile istorice.

Peisajul geografic umanizat nu a lipsit niciodată în acest spațiu, doar formele și tipurile prin care s-a concretizat au variat de la o etapă la alta, în funcție de mediul geografic și raporturile interumane.

Săpăturile arheologice inițiate la începutul secolului XX de istoricul și arheologul băcăuan Vasile Pârvan au beneficiat mai târziu de contribuția deosebită a unui șir de cercetători: Constantin Matasă, Radu Vulpe, Marton Roska, Ioan Șandru, Anton Nițu, Mihai Zamosteanu, Ștefan Cucuș, Dan Monah, Silvia Antonescu ș.a.

Variatele dovezi de locuire aveau să-l facă pe Vasile Pârvan să afirme în lucrarea sa *Getica* (1926): "...la granița dintre munte și câmpie s-au instalat întotdeauna cele mai multe așezări omenești".

Materialele descoperite în stațiunile preistorice (fig. 1) ne permit să afirmăm faptul că văile râurilor Bistrița și Trotuș au reprezentat de-a lungul epocilor istorice porți de legătură cu arealele vecine locuite. Pasul Trotuș a facilitat, în mileniul III î. Hr., deplasarea spre vest a purtătorilor culturii Cucuteni (neolitică), iar pentru epocile bronzului, fierului precum și perioadele următoare, deplasarea în ambele sensuri a grupurilor de populație. Faptul că numeroase așezări descoperite prezintă suprapuneri de culturi (urme neolitice, ori din epoca bronzului, fierului), nu este rezultatul unei întâmplări, ci o dovadă a continuității de viață a comunităților omenești (I. Șandru, P. Poghirc, 1961).

Spre deosebire de sudul țării, unde sistemul de populare a căpătat o dezvoltare liniară, favorizată de o dispunere în amfiteatru a reliefului, în Moldova, așa cum considera I. Muntele (1998, p. 27), fragmentarea mai pronunțată a reliefului a generat o concentrare nucleară.

Evenimentele istorice au fost, într-o anumită măsură, răspunzătoare de numărul așezărilor, precum și de poziția geografică a acestora (în locuri deschise, pe văile râurilor sau în apropierea axelor de circulație – în perioadele pașnice și, dimpotrivă, în locuri ferite, atunci când o impuneau împrejurările istorice potrivnice).

Fenomenul umanizării, prin formele sale de manifestare, a străbătut etape diferite, începând cu formele simple, primitive și terminând cu cele evaluate ale zilelor noastre.

Multe așezări rurale din Subcarpații dintre Bistrița și Trotuș își datorează existența evenimentelor istorice care au pus în mișcare uneori, grupuri mari de oameni, familii întregi

din Transilvania trecând munții pentru a se stabili în Moldova, unde au întemeiat sate noi ori s-au alăturat locuitorilor din satele deja existente.

Un element nou în configurația etnică a regiunii – **ceangăii**, apăruti din secolul al XV-lea (mai precis din timpul domniei lui Alexandru cel Bun și mai apoi a lui Ștefan cel Mare) au fost rezultatul colonizării, determinată de nevoia de forță de muncă în agricultură. Populație de religie catolică, a cărei origine constituie și astăzi o problemă controversată, ceangăii s-au stabilit treptat în unele sate subcarpatice, alături de populația românească.

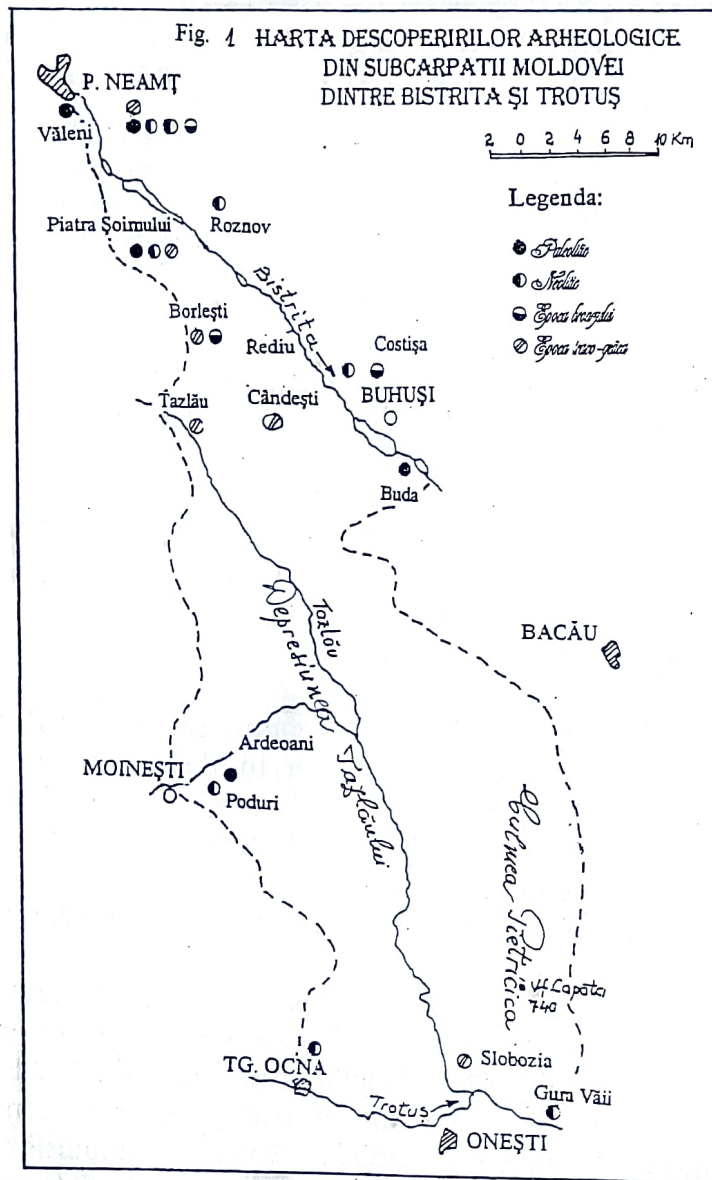

Fig. 1. Harta descoperirilor arheologice din Subcarpații Moldovei dintre Bistrița și Trotuș

La sfârșitul secolului al XIX-lea ceangăii erau menționați în satele: *Pustiana*, *Ardeoani*, *Leontinești*, *Bucșești*, *Boșoteni*, *Nadișa*, *Năsoești* (astăzi Strugari), *Berzunți*, *Bârsănești*, *Brătla*, *Gropile* (astăzi Dumbrava).

Țăranii transilvăneni veniți pe teritoriul Moldovei și al Bucovinei erau stabiliți de domnitori sau chiar de proprietarii de terenuri (boieri ori administrațiile mănăstirești) în sate independente, cu un regim juridic de „slobozie”. De aici, rezulta clar că domnitorii vremii aveau o evidență strictă și un control permanent asupra acestor deplasări, motivația fiind pur fiscală: domnia era interesată să aibă forță de muncă pentru agricultură pe care să o poată impozita.

Emigranții români din Transilvania se bucurau de scutiri și înlesniri deosebite. Însuși domnul Moldovei Constantin Racoviță, poruncește dregătorilor săi, în 1756, că „fieștecare

bejenar din ziua în care va veni în țară să aibă odihnă, nesupărându-se oricât de puțin șase luni și după aceea să intre în așezare..." plătind dările.

Existența acestor slobozii este atestată și printr-un document din 18 decembrie 1659 când mănăstirea Tazlău, prin actul lui Ștefăniță Lupu, era volnică să-și urmărească vecinii fugiți „în sat boieresc, în sat călugăresc ori în slobozie”. Din această mențiune rezultă fără tăgadă că încă din veacul al XVII-lea, „sloboziile” erau considerate o categorie aparte de sate, cu un regim „osebit” de cel al satelor domnești, boierești ori mănăstirești, capabile să atragă o masă importantă de țărani fugari, în căutare de condiții mai ușoare de trai.

Satele de pe Valea Bistriței reunesc un număr însemnat de ardeleni. În regiunea Bacăului multe nume de sate și de familii atestă originea locuitorilor. Localități ca *Bârsănești, Ardeoani* precum și nume de familie ca: Ardeleanu, Mureșanu, Crișanu, Ungureanu, Bîrsanu, Mocanu atestă clar legătura cu Transilvania. Între cei veniți de peste munți erau mulți oieri din Țara Hațegului, din jurul Sibiului, mărgineni numiți și țuțuieni, mocani sau bârsani din zona Brașovului. Așa cum spunea Ștefan Meteș (1977, p. 153) „nu-i sat pe sub poalele Munților Carpați, începând de la Mehedinți până în Bucovina, unde să nu găsești urmași ai acestor oieri ungureni, pricepuți și harnici, întemeietori de sate sau întregitori și consolidatori ai lor”.

Unele documente atestă sate ale căror „temelii” au fost puse de români transilvăneni, cum este cazul localității Gura Văii (așezată la Troțuș), populată cu români din nordul Transilvaniei și „dezertori nășăudeni amintiți la 1765”, cum relatea Ștefan Meteș (1977, p. 136).

La 1843, egumenul mănăstirii Berzunți (Bacău) cerea permisiunea domniei de a întemeia un sat cu locuitorii care, „din vreme în vreme, s-ar fi adunat pe părțile mănăstirii din moșia Năsoești și Cernul numită Cetățuia pe lângă locuitorii cei mai mari pe acele părți de moșie unde și-au făcut gospodărești așezări”.

Emigranții de peste munți nu erau doar români, ci și sași și secui. Printre cei mai vechi din Moldova, așa cum afirma C. C. Giurescu (1997, ediția a II a, p. 86-87) sunt sașii din târgul Troțușului, ei aparținând, după toate probabilitățile, grupului care a venit înainte de 1234, din părțile sudice ale Transilvaniei, prin pasul Oituz. În 1599 mai rămăseseră, împreună cu ungurii, numai 68 de familii. Peste mai puțin de jumătate de veac, în 1646, Bandini nu mai constată decât unguri: de sași nu mai amintește.

Alături de emigranții români uniți așezați în satul Luizi-Călugăra (județul Bacău) s-au aciuat și secui, care și-au adus și preoți unguri catolici în fruntea parohiei lor, deși românii erau mai numeroși prin venirea de noi refugiați transilvăneni. Matricolele botezaților, căsătoriților și morților care încep cu 1773 dau o sumedenie de nume caracteristice transilvănenilor. Cu timpul, preoții unguri traduc numele românilor în ungurește, făcând din Ursarul – Medves, din Lupu – Farcas, din Pescaru – Halasz, din Fieraru – Kovács etc.

Acest fenomen al emigrării, în opinia cercetătorilor, se pare că ar fi atins apogeul în secolul al XIX-lea.

Unele sate s-au întemeiat prin cunoscutul fenomen al „roirii”, desprinderea din satul „matcă”, devenit neîncăpător, a unui număr de oameni, de regulă populație tânără, ce a pus bazele unei noi așezări, în apropierea satului matcă.

În concluzie, fenomenul populării arealului subcarpatic a fost complex, continuu, cu intensități diferite, generate de evenimentele istorice, conducând în cele din urmă la crearea unui habitat umanizat în întregime, care valorifică în detaliu întreg spațiul geografic cercetat.

BIBLIOGRAFIE

- Apăvăloaie, M. (1965), *Contribuții la studiul geografic al așezărilor rurale din Moldova*, Analele UAIC, Iași.
- Băican, V. (1992), *Așezările omenești din partea de vest a Moldovei în perioada anilor 1773 – 1790*, Lucr. Sem. Geogr. „D. Cantemir”, Iași.

- Burloiu, G.** (1981), *Ocolul domnesc al Bacăului – sec. XV – XVIII*, „Carpica”, XIII, Muz. de Istorie și Artă, Bacău.
- Giurescu, C. C.** (1997), *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, Edit. Enciclopedică, București.
- Matei, D. V.** (1973), *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (sec. XV – XVIII)*, Edit. Acad. Române, București.
- Mărtinaș, D.** (1997), *originea căangăilor din Moldova*, Edit. Symbol, Bacău.
- Meteș, Șt.** (1977), *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII – XX*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
- Muntele, I.** (1998), *Populația Moldovei în ultimele două secole*, Edit. Corson, Iași.
- Pârvan, V.** (1926), *Getica, o protoistorie a Daciei*, București.
- Șandru, I., Poghirc, P.** (1961), *Contribuții geografice economice asupra evoluției așezărilor omenești în depresiunea subcarpatică Onești*, Analele Șt. Univ. „Al.I. Cuza” (s.n), Secț. II, t. VII, f. 1, Iași.
- Ungureanu, Al.** (1982), *Asupra unor particularități geografice ale toponimiei așezărilor rurale din R.S. România*, Lucr. Sem. Geogr. „D. Cantemir”, Iași.